

การจัดการเรียนการสอนของครูในยุคเทคโนโลยีสมัยใหม่ตามหลักพุทธธรรม
TEACHING AND LEARNING MANAGEMENT ACCORDING TO BUDDHIST
PRINCIPLES IN THE MODERN ERA OF TECHNOLOGY

นฤภัค สันป่าแก้ว Naruephak Sanpakaew
มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย Mahachulalongkornrajavidyalaya, Thailand
Corresponding Author E-mail: naruephak.s20@hotmail.co.th

Article Received: October 25, 2023, Revised: August 21, 2024, Accepted: August 23, 2024.

บทคัดย่อ

การจัดการเรียนการสอนของครูในยุคเทคโนโลยีสมัยใหม่ ตามหลักพุทธธรรม เป็นสิ่งที่ผู้สอนต้องตระหนักเป็นอย่างยิ่ง เนื่องจากการเปลี่ยนแปลงของสถานการณ์โลกและความเจริญก้าวหน้าทางวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยีที่เกิดขึ้นอย่างรวดเร็วทำให้เกิดองค์ความรู้ใหม่ที่ส่งผลต่อการเรียนรู้และการดำเนินชีวิตของผู้เรียน ผู้สอนจึงต้องเตรียมพร้อมในการจัดการเรียนรู้ เพื่อพัฒนาผู้เรียนได้มีความรู้ ความสามารถ และทักษะที่จำเป็นสำหรับการดำเนินชีวิตในศตวรรษที่ 21 ดังนั้น การจัดการเรียนรู้ตามหลักพุทธธรรมจึงเป็นหัวใจสำคัญในการพัฒนาคุณภาพของผู้เรียน การที่ผู้สอนจะจัดการเรียนรู้ที่มีประสิทธิภาพและเกิดสัมฤทธิ์ผลต่อผู้เรียนได้นั้น ผู้สอนจะต้องมีองค์ความรู้ทางพุทธธรรม สามารถบูรณาการหลักธรรมในการจัดการเรียนรู้ได้อย่างเหมาะสม รวมถึงสร้างสภาพแวดล้อมหรือสถานการณ์ ในชั้นเรียน ให้เอื้อต่อการเรียนรู้เพื่อให้สามารถดำเนินการจัดการเรียนรู้ได้อย่างมีประสิทธิภาพ

หลักพุทธธรรมที่นำมาบูรณาการกับการจัดการเรียนรู้ คือ หลักไตรสิกขา ถือเป็นการศึกษาที่มุ่งพัฒนาบารมีทั้งด้านร่างกาย สังคม จิตใจ และปัญญา เพื่อพัฒนาเยาวชนให้เติบโตไปเป็นผู้ใหญ่ที่มีคุณภาพและคุณธรรม เป็นพลเมืองดี ครูต้องมีความรู้ พัฒนาทักษะต่างๆ ให้ทันต่อสถานการณ์โลกที่เปลี่ยนแปลงไปอย่างไม่หยุดยั้ง และนำหลักพุทธธรรมมาบูรณาการเข้ากับการจัดการเรียนการสอนได้เป็น “ORN MODEL” กล่าวคือ O = Connection what is learned จัดสภาพแวดล้อมให้เกื้อหนุนต่อการเรียนรู้ เชื่อมโยงความรู้เก่าและความรู้ใหม่ แล้วนำเข้าสู่วิธีเรียน เพื่อส่งเสริมการพัฒนาด้านพฤติกรรมและสังคม (ศีล) , R = Reflection กระตุ้นให้ผู้เรียนมีสมาธิ ศึกษาเนื้อหาอย่างตั้งใจ โดยจัดกิจกรรมที่กระตุ้นให้ผู้เรียนคิด ค้นคว้า ซักถาม วิเคราะห์ ทำกิจกรรมร่วมกัน ฝึกปฏิบัติ มีจุดมุ่งหมายเพื่อให้ผู้เรียนนำเอาความรู้ใหม่นำมาใช้สร้างองค์ความรู้ ส่งเสริมการพัฒนาจิตใจอารมณ์ (สมาธิ) , N = Inovative spirit สรุปผลการเรียนรู้ สารที่ได้และสิ่งที่สามารถนำไปประยุกต์ใช้ในชีวิตประจำวันได้ ส่งเสริมให้มีการสร้างนวัตกรรม (ปัญญา)

คำสำคัญ: การจัดการเรียนการสอน, ยุคเทคโนโลยีสมัยใหม่, หลักพุทธธรรม

ABSTRACT

Teaching and learning management for teachers in the era of modern technology according to Buddhist principles is something teachers must be very aware of. Due to changes in the world and rapid advancements in science and technology, it created new knowledge that affected the learning and lifestyle of students. Teachers must be prepared to organize learning to develop students to have knowledge, abilities, and skills necessary for living in the 21st century. Therefore, learning management was based on Buddhist principles as it was the key to developing the quality of students. For teachers to organize learning that was effective for students, teachers must know about Buddhism and be able to integrate principles in learning management appropriately including creating an environment or situation in the classroom that was conducive to learning so that learning could be carried out effectively.

The principles of Buddhism that was considered an education that aimed to develop in a holistic way including physical, social, mental and intellectual aspects to develop youth to grow up to be adults with quality and morality, and to be good citizens. Teachers must have knowledge and developed various skills to keep up with the world situation that was changing continuously and integrated Buddhist principles into teaching and learning as an “ORN MODEL”, that is, O = Connection what is learned, creating an environment that supported learning, connecting old and new knowledge, and introducing it into the lesson to promote behavioral and social development (morality), R = Reflection, stimulated learners to concentrate, studying the content intently by organizing activities that encouraged learners to think, research, asking questions, analyzing, doing activities together, and practicing which the aim was for learners to create new knowledge, promoting mental and emotional development (concentration), N = Innovative spirit, summarized learning results, content obtained, and things that could be applied in daily life, promoting innovation (wisdom).

Keywords: Teaching and Learning Management, Modern Technology Era, Buddhist Principles

บทนำ

ในสังคมโลกปัจจุบัน ความเจริญทางด้านวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยีมีบทบาทสำคัญในการพัฒนาชุมชน สังคม ประเทศชาติให้เจริญรุ่งเรือง มนุษย์ เป็นส่วนหนึ่งของสังคมได้นำเอาความรู้ทางด้านวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยี มาพัฒนากระบวนการคิดได้อย่างหลากหลาย และสามารถนำความรู้ที่พัฒนามาประดิษฐ์คิดค้นสร้างความเจริญให้แก่โลกยุคปัจจุบัน

ประเทศไทยจึงให้ความสำคัญกับการพัฒนาความเป็นมนุษย์ที่สมบูรณ์ โดยให้การศึกษาเป็นกลไกหลักในการพัฒนาประเทศ กระทรวงศึกษาธิการกำหนดมาตรฐานการศึกษาของชาติ เพื่อให้สอดคล้องกับรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2560 แผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคม แห่งชาติ ฉบับที่ 12 (พ.ศ. 2560-2564) นโยบายภายใต้กรอบยุทธศาสตร์ชาติ ระยะ 20 ปี (พ.ศ. 2560-2580) ว่าด้วยการพัฒนาและเสริมสร้างศักยภาพทรัพยากรมนุษย์ ตามแผนการศึกษาแห่งชาติ (พ.ศ. 2560 – 2579) โดยมีเป้าหมาย

สำคัญเพื่อพัฒนาคนในทุกมิติและในทุกช่วงวัยให้เป็นคนดี เก่ง มีคุณภาพ มีความพร้อมทั้งกาย จิตใจ สติปัญญา มีพัฒนาการที่รอบด้าน และมีสุขภาวะที่ดีในทุกช่วงวัย มีจิตสาธารณะ รับผิดชอบต่อสังคม และผู้อื่น มีธรรมาภิบาล อดออม รักษาศีลธรรม และเป็นพลเมืองดีของชาติ มีหลักคิดที่ถูกต้อง มีทักษะที่จำเป็นในศตวรรษที่ 21 และมุ่งพัฒนาความเป็นมนุษย์ที่สมบูรณ์ทั้งร่างกาย จิตใจ สติปัญญา เป็นคนดี มีวินัย ภูมิใจในชาติ มีความรับผิดชอบต่อครอบครัว ชุมชน สังคม และประเทศชาติ เป็นพลเมืองดี พัฒนาตนอย่างต่อเนื่องตลอดชีวิตตามหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง สามารถเป็นผู้ร่วมสร้างสรรค์นวัตกรรมเพื่อเป้าหมายของการพัฒนาประเทศสู่ความมั่นคง มั่งคั่งและยั่งยืน (สำนักงานเลขาธิการสภาการศึกษา กระทรวงศึกษาธิการ, 2564)

จะเห็นได้ว่าเทคโนโลยีสมัยใหม่ได้เข้ามามีบทบาทสำคัญในสังคมเป็นอย่างมาก ส่งผลต่อการเปลี่ยนแปลงในหลายๆ ด้าน รวมถึงการจัดการเรียนการสอนของครูด้วย ครูจำเป็นต้องปรับตัวให้เข้ากับการเปลี่ยนแปลงดังกล่าว เพื่อพัฒนาการจัดการเรียนการสอนให้มีประสิทธิภาพและสอดคล้องกับความต้องการของผู้เรียน ตามพระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ ปีพุทธศักราช 2542 หมวด 4 มาตรา 22 ระบุว่า การศึกษาต้องยึดหลักว่า ผู้เรียนทุกคนมีความสามารถเรียนรู้และพัฒนาตนเองได้และถือว่าผู้เรียนมีความสำคัญที่สุด กระบวนการจัดการเรียนการสอนต้องส่งเสริมให้ผู้เรียนสามารถพัฒนาตามธรรมชาติและเต็มศักยภาพ มาตรา 24(5) กำหนดให้ผู้สอนจัดการเรียนการสอนให้ผู้เรียนสามารถใช้การวิจัยเป็นส่วนหนึ่งของกระบวนการเรียนรู้ โดยจัดเนื้อหาสาระและกิจกรรมให้สอดคล้องกับความสนใจ ความถนัดและความแตกต่างของผู้เรียน ฝึกทักษะ กระบวนการ คิดการจัดการ การเผชิญและการประยุกต์ใช้ให้ผู้เรียนได้เรียนรู้จากประสบการณ์จริง อันจะก่อให้เกิดประโยชน์ต่อการพัฒนาคุณภาพผู้เรียนให้เป็นทรัพยากรบุคคลที่มีคุณภาพ และเป็นบุคคลแห่งการเรียนรู้ตลอดชีวิต (ศรีมงคล เจริญรัตน์, 2547)

บทความนี้ ผู้นิพนธ์จะนำเสนอการจัดการเรียนการสอนของครูในยุคเทคโนโลยีสมัยใหม่ตามหลักพุทธธรรม เพื่อเป็นแนวทางให้ครูผู้สอนนำไปปรับใช้ในการจัดการเรียนการสอน ซึ่งจะช่วยให้ผู้เรียนเกิดการเรียนรู้อย่างแท้จริงมีการพัฒนาทั้งด้านร่างกาย สังคม จิตใจ และปัญญา ส่งผลให้ผู้เรียนเติบโตเป็นพลเมืองที่ดีของสังคมซึ่งมีหัวข้อประกอบด้วย 1) การจัดการเรียนการสอนของครู 2) หลักพุทธธรรมกับการจัดการเรียนรู้ 3) การจัดการเรียนการสอนของครูในยุคเทคโนโลยีสมัยใหม่ตามหลักพุทธธรรม

การจัดการเรียนการสอนของครู

การจัดการเรียนการสอน (Learning Management) เป็นวิธีการใดๆ หรือกระบวนการที่ผู้สอนนำมาใช้จัดการเรียนการสอนเพื่อให้ผู้เรียนเกิดการเรียนรู้และการพัฒนาตนในทุกๆ ด้านอย่างเต็มศักยภาพของตนเองซึ่งเรียกว่าการจัดการเรียนรู้ ดังนั้นจึงมีนักวิชาการหลายท่านให้ความหมายของการจัดการเรียนรู้ไว้ดังนี้

กุลิสรา จิตระขณานิข (2562) ได้ให้ความหมายของการจัดการเรียนรู้ไว้ว่า การจัดการเรียนรู้หมายถึง กระบวนการต่างๆ ในการดำเนินงานของผู้สอนตั้งแต่การวางแผนการจัดการเรียนรู้จนสิ้นสุดการประเมินผลการเรียนรู้ เพื่อให้ผู้เรียนมีความรู้ความสามารถ มีคุณธรรมจริยธรรมและเกิดทักษะหรือสมรรถนะต่างๆ ตามจุดประสงค์ที่กำหนดไว้

วิชัย ประสิทธิ์วุฒิเวช (2542) ได้กล่าวว่า การจัดการเรียนรู้เป็นกระบวนการที่มีระบบระเบียบครอบคลุมการดำเนินการตั้งแต่การวางแผนการจัดการเรียนรู้จนถึงการประเมินผล

สำนักงานคณะกรรมการการปฏิรูปการเรียนรู้ (2543) ได้ให้ความหมายของการจัดการเรียนรู้ว่าการจัดการเรียนรู้ หมายถึง กระบวนการ วิธีการ การจัดกิจกรรมและประสบการณ์การเรียนรู้โดยมีการจัด

บรรยากาศ เนื้อหาสาระ กระบวนการ การประเมินผลการเรียนรู้ การมีส่วนร่วมของชุมชน แหล่งการเรียนรู้ที่มุ่งพัฒนาคนและชีวิตให้เกิดประสบการณ์การเรียนรู้เต็มตามความสามารถ สอดคล้องกับความถนัด ความสนใจและความต้องการของผู้เรียน

มหาวิทยาลัยราชภัฏวไลยอลงกรณ์ ในพระบรมราชูปถัมภ์ (2557) ได้ให้ความหมายของการจัดการเรียนรู้ว่าการจัดการเรียนรู้คือ กระบวนการปฏิสัมพันธ์ระหว่างผู้สอนกับผู้เรียน เพื่อที่จะทำให้ผู้เรียนเกิดการเรียนรู้ตามวัตถุประสงค์ของผู้สอน

Hough and Duncan (1970) อธิบายความหมายของการจัดการเรียนรู้ว่าหมายถึงกิจกรรมที่บุคคลได้ใช้ความรู้ของตนเองอย่างสร้างสรรค์เพื่อสนับสนุนให้ผู้อื่นเกิดการเรียนรู้และมีความสุข ดังนั้น การจัดการเรียนรู้จึงเป็นกิจกรรมในแง่มุมต่างๆ 4 ด้าน ดังนี้

1. ด้านหลักสูตร (Curriculum) หมายถึง การศึกษาจุดมุ่งหมายของการศึกษา ความเข้าใจในจุดประสงค์รายวิชา และการตั้งจุดประสงค์การจัดการเรียนรู้ที่ชัดเจน ตลอดจนเลือกเนื้อหาได้เหมาะสม สอดคล้องกับท้องถิ่น

2. ด้านการจัดการเรียนรู้ (Instruction) หมายถึง การเลือกวิธีสอนและเทคนิคการจัดการเรียนรู้ที่เหมาะสม เพื่อช่วยให้ผู้เรียนบรรลุจุดประสงค์การเรียนรู้ที่วางไว้

3. ด้านการวัดผล (Measuring) หมายถึง การเลือกวิธีการวัดผลที่เหมาะสมและสามารถวิเคราะห์ผลได้

4. ด้านการประเมินผลการจัดการเรียนรู้ (Evaluation) หมายถึง ความสามารถในการประเมินผลของการจัดการจัดการเรียนรู้ทั้งหมดได้

จากความหมายข้างต้นจึงสรุปได้ว่า การจัดการเรียนการสอน คือ กระบวนการที่ครูหรือผู้สอนสร้างสรรค์บรรยากาศและกิจกรรมต่างๆ ในห้องเรียน เพื่อส่งเสริมให้ผู้เรียนได้เรียนรู้และเข้าใจเนื้อหาอย่างลึกซึ้ง ผ่านการมีปฏิสัมพันธ์ระหว่างกัน ไม่ว่าจะเป็นครูกับนักเรียน หรือนักเรียนกับนักเรียนด้วยกันเอง

แนวคิดเกี่ยวกับการจัดการเรียนการสอน

ในการจัดการเรียนการสอน ผู้สอนจำเป็นต้องศึกษาหลักการ หรือแนวทางในการกำหนดรูปแบบการจัดการเรียนรู้ เพื่อให้เกิดการเรียนรู้อย่างมีประสิทธิภาพ โดยแนวคิดการจัดการเรียนรู้ในปัจจุบันให้ความสำคัญกับผู้เรียนเป็นสำคัญ เชื่อว่าผู้เรียนทุกคนมีศักยภาพในการเรียนรู้และพัฒนาตนเองได้ การจัดการเรียนรู้จึงควรมุ่งเน้นให้ผู้เรียนมีบทบาทสำคัญในการเป็นผู้เรียน มีส่วนร่วมในกระบวนการเรียนรู้ และสามารถนำความรู้ไปประยุกต์ใช้ในชีวิตได้จริง สอดคล้องกับเป้าหมายของหลักสูตร ซึ่ง กระทรวงศึกษาธิการ (2551) ได้อธิบายถึงการจัดการเรียนรู้ตามหลักสูตรแกนกลางการศึกษาขั้นพื้นฐานพุทธศักราช 2551 ว่า การจัดการเรียนรู้เป็นกระบวนการสำคัญในการนำหลักสูตรสู่การปฏิบัติ หลักสูตรแกนกลางการศึกษาขั้นพื้นฐานเป็นหลักสูตรที่มีมาตรฐานการเรียนรู้สมรรถนะสำคัญของผู้เรียนและคุณลักษณะอันพึงประสงค์เป็นเป้าหมายสำคัญสำหรับพัฒนาเด็กและเยาวชน

ในปัจจุบัน มีแนวคิดเกี่ยวกับการจัดการเรียนรู้ที่หลากหลาย ขึ้นอยู่กับทฤษฎีการเรียนรู้ที่นำมาประยุกต์ใช้ อย่างไรก็ตาม แนวคิดที่สำคัญและได้รับการยอมรับโดยทั่วไป มีดังนี้

1. การจัดการเรียนการสอนที่เน้นผู้เรียนเป็นสำคัญ (Learner-centered Learning) แนวคิดนี้ให้ความสำคัญกับผู้เรียนเป็นศูนย์กลางของการจัดการเรียนรู้ โดยถือว่าผู้เรียนเป็นผู้มีศักยภาพในการเรียนรู้และพัฒนาตนเองได้ ผู้สอนจึงมีหน้าที่จัดเตรียมสภาพแวดล้อมและประสบการณ์การเรียนรู้ที่เหมาะสม เพื่อให้

ผู้เรียนได้เรียนรู้อย่างมีประสิทธิภาพ แนวคิดนี้สอดคล้องกับทฤษฎีการเรียนรู้ที่เชื่อว่า การเรียนรู้เป็นกระบวนการที่เกิดจากการสร้างความรู้ขึ้นใหม่โดยผู้เรียนเอง (คุณากร วรวรรณนะชัย, 2556)

2. การจัดการเรียนการสอนที่เน้นการคิดวิเคราะห์ (Critical Thinking) แนวคิดนี้ให้ความสำคัญกับการพัฒนาทักษะการคิดวิเคราะห์ของผู้เรียน โดยมุ่งเน้นให้ผู้เรียนสามารถคิดอย่างมีวิจารณญาณ สามารถแยกแยะประเด็นสำคัญ คิดวิเคราะห์ข้อมูลอย่างเป็นระบบ และสามารถสรุปผลได้อย่างมีเหตุผล แนวคิดนี้สอดคล้องกับทฤษฎีการเรียนรู้ที่เชื่อว่า การเรียนรู้ควรส่งเสริมให้ผู้เรียนคิดอย่างเป็นอิสระและสร้างสรรค์ (สุภัทรา วีระประเสริฐ, 2557)

3. การจัดการเรียนการสอนที่เน้นการเรียนรู้แบบร่วมมือ (Collaborative Learning) แนวคิดนี้ให้ความสำคัญกับการเรียนรู้ร่วมกันระหว่างผู้เรียน โดยมุ่งเน้นให้ผู้เรียนได้ทำงานร่วมกัน แลกเปลี่ยนเรียนรู้ และช่วยเหลือซึ่งกันและกัน แนวคิดนี้สอดคล้องกับทฤษฎีการเรียนรู้ที่เชื่อว่า การเรียนรู้ควรส่งเสริมให้ผู้เรียนได้ทำงานร่วมกันและเรียนรู้จากกันและกัน (กัลยา วานิชกุญชร, 2559)

นอกจากนี้ยังมีแนวคิดอื่นๆ ที่เกี่ยวข้องกับการจัดการเรียนรู้ เช่น แนวคิดที่เน้นการเรียนรู้ด้วยการปฏิบัติจริง แนวคิดที่เน้นการเรียนรู้ตลอดชีวิต เป็นต้น การนำแนวคิดเหล่านี้มาประยุกต์ใช้ร่วมกันอย่างเหมาะสมจะช่วยให้การจัดการเรียนรู้มีประสิทธิภาพยิ่งขึ้น

นอกจากแนวคิดข้างต้นนั้น ครูผู้สอนยังต้องคำนึงถึงการจัดการเรียนรู้ตามหลักสูตรแกนกลางการศึกษาขั้นพื้นฐานพุทธศักราช 2551 เพื่อพัฒนาผู้เรียนให้มีคุณภาพตามมาตรฐานการเรียนรู้ทั้ง 8 กลุ่มสาระการเรียนรู้ รวมทั้งปลูกฝังเสริมสร้างคุณลักษณะอันพึงประสงค์พัฒนาทักษะต่างๆ อันเป็นสมรรถนะสำคัญที่ต้องการให้เกิดแก่ผู้เรียน ซึ่งกรมวิชาการ กระทรวงศึกษาธิการ ได้ให้แนวทางในการจัดการเรียนรู้ (กระทรวงศึกษาธิการ, 2551) ดังนี้

1. หลักการจัดการเรียนรู้ การจัดการเรียนรู้เพื่อให้ผู้เรียนมีความรู้ความสามารถตามมาตรฐานการเรียนรู้สมรรถนะสำคัญและคุณลักษณะอันพึงประสงค์ตามที่กำหนดไว้ในหลักสูตรแกนกลางการศึกษาขั้นพื้นฐาน โดยยึดหลักว่า ผู้เรียนมีความสำคัญที่สุด เชื่อว่าทุกคนมีความสามารถเรียนรู้และพัฒนาตนเองได้ ยึดประโยชน์ที่เกิดกับผู้เรียน กระบวนการจัดการเรียนรู้ต้องส่งเสริมให้ผู้เรียน สามารถพัฒนาตามธรรมชาติและเต็มตามศักยภาพ คำนึงถึงความแตกต่างระหว่างบุคคลและพัฒนากายทางสมอง เน้นให้ความสำคัญทั้งความรู้และคุณธรรม

2. กระบวนการเรียนรู้ การจัดการเรียนรู้ที่เน้นผู้เรียนเป็นสำคัญ ผู้เรียนจะต้องอาศัยกระบวนการเรียนรู้ที่หลากหลายเป็นเครื่องมือที่จะนำพาตนเองไปสู่เป้าหมายของหลักสูตร กระบวนการเรียนรู้ที่จำเป็นสำหรับผู้เรียน อาทิ กระบวนการเรียนรู้แบบบูรณาการ กระบวนการสร้างความรู้ กระบวนการคิด กระบวนการทางสังคม กระบวนการเผชิญสถานการณ์และแก้ปัญหา กระบวนการเรียนรู้จากประสบการณ์จริง กระบวนการปฏิบัติลงมือทำจริง กระบวนการจัดการ กระบวนการวิจัย กระบวนการเรียนรู้ของตนเอง กระบวนการพัฒนาคุณลักษณะนิสัย

กระบวนการเหล่านี้ เป็นแนวทางในการจัดการเรียนรู้ที่ผู้เรียนควรได้รับการฝึกฝนพัฒนา เพราะจะสามารถช่วยให้ผู้เรียนเกิดการเรียนรู้ได้ดี บรรลุเป้าหมายของหลักสูตร ดังนั้นผู้สอนจึงจำเป็นต้องศึกษาทำความเข้าใจในกระบวนการเรียนรู้ต่างๆ เพื่อให้สามารถเลือกใช้ในการจัดการกระบวนการเรียนรู้ได้อย่างมีประสิทธิภาพ

3. การออกแบบการจัดการเรียนรู้ ผู้สอนต้องศึกษาหลักสูตรสถานศึกษาให้เข้าใจถึงมาตรฐานการเรียนรู้ ตัวชี้วัด สมรรถนะสำคัญของผู้เรียน คุณลักษณะอันพึงประสงค์ และสาระการเรียนรู้ที่เหมาะสมกับผู้เรียน แล้วจึงพิจารณาออกแบบการจัดการเรียนรู้โดยเลือกใช้วิธีสอนและเทคนิคการสอน สื่อ/แหล่งเรียนรู้ การวัดและประเมินผล เพื่อให้ผู้เรียนได้พัฒนาเต็มตามศักยภาพ และบรรลุตามเป้าหมายที่กำหนด

4. บทบาทของผู้สอนและผู้เรียน การจัดการเรียนรู้เพื่อให้ผู้เรียนมีคุณภาพตามเป้าหมายหลักสูตร ทั้งผู้สอนและผู้เรียนควรมีบทบาท ดังนี้

4.1 บทบาทของผู้สอน 1) ศึกษาวิเคราะห์ผู้เรียนเป็นรายบุคคล แล้วนำข้อมูลมาใช้ในการวางแผนการจัดการเรียนรู้ที่ท้าทายความสามารถของผู้เรียน 2) กำหนดเป้าหมายที่ต้องการให้เกิดขึ้นกับผู้เรียน ด้านความรู้ และทักษะกระบวนการที่เป็นความคิดรวบยอด หลักการ และความสัมพันธ์ รวมทั้งคุณลักษณะอันพึงประสงค์ 3) ออกแบบการเรียนรู้และจัดการเรียนรู้ที่ตอบสนองความแตกต่างระหว่างบุคคลและพัฒนาการทางสมอง เพื่อนำผู้เรียนไปสู่เป้าหมาย 4) จัดบรรยากาศที่เอื้อต่อการเรียนรู้ และดูแลช่วยเหลือผู้เรียนให้เกิดการเรียนรู้ 5) จัดเตรียมและเลือกใช้สื่อให้เหมาะสมกับกิจกรรม นำภูมิปัญญาท้องถิ่น เทคโนโลยีที่เหมาะสมมาประยุกต์ใช้ในการจัดการเรียนการสอน 6) ประเมินความก้าวหน้าของผู้เรียนด้วยวิธีการที่หลากหลายเหมาะสมกับธรรมชาติของวิชา และระดับพัฒนาการของผู้เรียน 7) วิเคราะห์ผลการประเมินมาใช้ในการซ่อมเสริมและพัฒนาผู้เรียน รวมทั้งปรับปรุงการจัดการเรียนการสอนของตนเอง

4.2 บทบาทของผู้เรียน 1) กำหนดเป้าหมาย วางแผน และรับผิดชอบการเรียนรู้ของตนเอง 2) เสาะแสวงหาความรู้ เข้าถึงแหล่งการเรียนรู้ วิเคราะห์ สังเคราะห์ข้อความรู้ ตั้งคำถาม คิดหาคำตอบหรือหาแนวทางแก้ปัญหาด้วยวิธีการต่างๆ 3) ลงมือปฏิบัติจริง สรุปสิ่งที่เรียนรู้ด้วยตนเอง และนำความรู้ไปประยุกต์ใช้ในสถานการณ์ต่างๆ 4) มีปฏิสัมพันธ์ ทำงาน ทำกิจกรรมร่วมกับกลุ่มและครู 5) ประเมินและพัฒนากระบวนการเรียนรู้ของตนเองอย่างต่อเนื่อง

จากที่กล่าวมาข้างต้นจึงสรุปได้ว่า แนวคิดเกี่ยวกับการจัดการเรียนรู้ที่ใช้กันในปัจจุบัน มีการจัดการเรียนการสอนที่เน้นผู้เรียนเป็นสำคัญ การคิดวิเคราะห์ การเรียนรู้แบบร่วมมือ รวมถึงแนวคิดของหลักสูตรแกนกลางการศึกษาขั้นพื้นฐานพุทธศักราช 2551 ที่ผู้สอนควรยึดเป็นหลักในการจัดการเรียนรู้นั้น ประกอบด้วย หลักการจัดการเรียนรู้ กระบวนการเรียนรู้ การออกแบบการจัดการเรียนรู้ และบทบาทของผู้สอนและผู้เรียน เพื่อเป็นแนวทางในการพัฒนาผู้เรียนให้มีคุณภาพ ตามมาตรฐานการเรียนรู้ทั้ง 8 กลุ่มสาระการเรียนรู้

องค์ประกอบของการจัดการเรียนรู้

ในการจัดการเรียนรู้นั้น ครูผู้สอนต้องศึกษาจากข้อมูลที่มีหลากหลาย เพื่อนำมาช่วยเสริมสร้างการจัดการเรียนรู้ให้กับผู้เรียน การจัดการเรียนรู้ทั่วไปจะขึ้นอยู่กับองค์ประกอบ 3 ประการ (มหาวิทยาลัยราชภัฏวไลยอลงกรณ์ ในพระบรมราชูปถัมภ์, 2557) ดังนี้คือ

1. ผู้เรียน ธรรมชาติของผู้เรียนเป็นสิ่งที่ผู้สอนจะต้องคำนึงถึงเป็นอันดับแรก เกี่ยวกับความสามารถทางสมอง ความถนัด ความสนใจ พัฒนาการทางร่างกาย อารมณ์และจิตใจ ความต้องการพื้นฐานเป็นสิ่งที่ผู้สอนจะต้องคำนึง และจะละเลยไม่ได้

2. บรรยากาศทางจิตวิทยาที่เอื้ออำนวยต่อการเรียนรู้ ผู้สอนเป็นส่วนสำคัญที่จะกำหนดบรรยากาศในชั้นเรียนให้เป็นไปในรูปแบบที่ต้องการ ความเป็นประชาธิปไตย ความเป็นกัลยาณมิตร ความเบิกบานใจ หรือความเคร่งเครียด ของผู้เรียน สิ่งเหล่านี้จะเกิดขึ้นได้โดยผู้สอนเป็นผู้กำหนด

3. ปฏิสัมพันธ์ระหว่างผู้เรียนกับบรรยากาศทางจิตวิทยาในชั้นเรียน ปฏิสัมพันธ์ระหว่างผู้สอนและผู้เรียน จะเป็นเครื่องบ่งชี้ถึงเงื่อนไขหรือสถานการณ์ว่าผู้เรียนจะประสบความสำเร็จ หรือล้มเหลวในการเรียนรู้ ผู้สอนควรคิดถึงผู้เรียนในฐานะเป็นบุคคลหนึ่ง ผู้เรียนมีสิทธิที่จะได้รับความต้องการพื้นฐาน และผู้สอนควรจะฝึกให้มีความไวต่อความรู้สึกนึกคิดของผู้เรียน เพื่อความสำเร็จแห่งการเรียนรู้และการเจริญเติบโตเป็นบุคคลที่สมบูรณ์ต่อไป

นอกจากนี้การจัดการเรียนรู้อย่างมีองค์ประกอบอย่างอื่นอีก เพื่อให้การจัดการเรียนรู้ประสบผลสำเร็จหรือมีประสิทธิภาพบรรลุตามเป้าหมายที่กำหนดไว้ซึ่งสามารถสรุปได้ (กุลิสรา จิตรชญาวนิช, 2562) ดังนี้

1. หลักสูตร คือ มวลประสบการณ์ต่างๆ ที่จัดไว้อย่างเป็นระบบ ผู้สอนต้องศึกษารายละเอียดทั้งหมดในหลักสูตรเพื่อทำความเข้าใจและสามารถนำสิ่งต่างๆ ที่บรรจุไว้ในหลักสูตรไปใช้ในการจัดการเรียนรู้ให้มีประสิทธิภาพและบรรลุจุดมุ่งหมายตามที่หลักสูตรกำหนด

2. จุดประสงค์ ในการจัดการเรียนรู้นั้น เริ่มต้นจะต้องกำหนดจุดประสงค์การเรียนรู้ทุกครั้ง เพราะจะทำให้มีเป้าหมายในการจัดการเรียนรู้ สามารถทราบว่าคุณเรียนจะเกิดพฤติกรรมใดบ้าง รวมทั้งสามารถวางแผนเตรียมเนื้อหา วิธีการจัดการเรียนรู้ สื่อการเรียนรู้ การวัดและประเมินผลให้สอดคล้องกับจุดประสงค์การเรียนรู้ ทำให้การจัดการเรียนรู้มีประสิทธิภาพ

3. การจัดการเรียนรู้ ถือว่าเป็นองค์ประกอบที่สำคัญ เพราะจะทำให้ทราบถึงแนวทางในการจัดการเรียนรู้ว่าจะใช้วิธีการใดบ้าง ซึ่งจะต้องเลือกวิธีการที่น่าสนใจมีความเหมาะสมกับเนื้อหาและสอดคล้องกับจุดประสงค์การเรียนรู้

4. สื่อการเรียนรู้ การนำสื่อการเรียนรู้มาใช้จะช่วยให้การนำเสนอเนื้อหาความน่าสนใจยิ่งขึ้น

5. การวัดผลและประเมินผล จะทำให้ทราบว่าผู้เรียนบรรลุผลตามจุดประสงค์การเรียนรู้ที่กำหนดไว้หรือไม่ นอกจากนี้ยังสามารถนำข้อมูลที่ได้จากการวัดผลและประเมินผลไปใช้ในการปรับปรุงการจัดการเรียนรู้ในครั้งต่อไปให้ดียิ่งขึ้น รวมทั้งสามารถนำปัญหาที่ค้นพบมาใช้ในการทำวิจัยในชั้นเรียนเพื่อพัฒนาผู้เรียนให้มีคุณภาพ

6. ผู้สอน หรือครูเป็นองค์ประกอบสำคัญในการจัดการเรียนรู้และเป็นผู้นำหลักสูตรไปสู่การปฏิบัติอีกด้วย ดังนั้น ผู้สอนจะต้องเป็นผู้มีความรู้ความสามารถในการถ่ายทอดองค์ความรู้และประสบการณ์ต่างๆ ไปสู่ผู้เรียน

7. ผู้เรียน หรือนักเรียน เป็นองค์ประกอบที่สำคัญเท่ากับผู้สอน เพราะหากไม่มีผู้เรียนการจัดการเรียนรู้ก็ไม่สามารถที่จะเกิดขึ้นได้

จากข้อความข้างต้นจึงสรุปได้ว่า องค์ประกอบของการจัดการเรียนรู้มีหลายอย่าง เริ่มตั้งแต่หลักสูตร จุดประสงค์ การจัดการเรียนรู้ สื่อการเรียนรู้ การวัดผลและประเมินผล ผู้สอน ผู้เรียน รวมถึงองค์ประกอบทางจิตวิทยา คือ บรรยากาศทางจิตวิทยา ในชั้นเรียนและปฏิสัมพันธ์ระหว่างผู้สอนกับผู้เรียนซึ่งองค์ประกอบเหล่านี้จะส่งผลให้การจัดการเรียนรู้มีประสิทธิภาพ ผู้เรียนเกิดการเรียนรู้ได้เต็มศักยภาพและบรรลุตามเป้าหมายของหลักสูตร

หลักพุทธธรรมกับการจัดการเรียนรู้

ในทางพระพุทธศาสนา มีหลักพุทธธรรมที่ส่งเสริมการจัดการเรียนรู้ คือ ไตรสิกขา (ที.ปา. (ไทย) 11/228/231) ถือว่าเป็นหลักการศึกษาหรือการฝึกฝนอบรม ซึ่งกำหนดขึ้นเพื่อแก้ปัญหาหรือทำความสะอาดทุกข์ให้สำเร็จผลตามหลักปฏิจจนูปบาท ไตรสิกขา เป็นกระบวนการศึกษาที่มีองค์ประกอบ 3 ชั้น คือ ศีล สมาธิปัญญา โดยองค์ประกอบ 3 ชั้นนี้มีได้แบ่งเป็นขั้นตอนต่างหากกัน แต่คาบเกี่ยวกันไปโดยตลอด ที่เป็นขั้น เพราะเป็นปัจจัยส่งทอดแก่กัน เรียงลำดับตามหน้าที่ที่ทำให้เข้าถึงจุดหมาย คือ การแก้ปัญหา หรือให้เกิดตัว การศึกษาที่แท้ปัญญาคือตัวให้สำเร็จกิจของการศึกษา คือเป็นตัวการให้แก้ปัญหาได้หรือทำให้พ้นทุกข์ได้ จึงเรียงไว้ลำดับท้าย เพราะต่อจากปัญญาก็คือวิมุตติ (ความหลุดพ้นจากปัญหา ความเป็นอิสระ ปลอดจากทุกข์) และจึงกล่าวว่า การศึกษาคือกระบวนการสร้างปัญญา (พระพรหมคุณาภรณ์ (ป. อ. ปยุตฺโต), 2556) ฉะนั้น ระบบการศึกษาที่สมบูรณ์จะต้องมีองค์ประกอบพร้อมทั้งศีล สมาธิ และปัญญา ถ้าขาดเพียงอย่างใดอย่างหนึ่ง จะกลายเป็นระบบการศึกษาที่ทำลายการศึกษาเสียเองและนำความหายนะมาสู่สังคม เช่น ระบบการศึกษาที่หย่อนในศีล ขาดการฝึกอบรมในเรื่องระเบียบวินัยจะกลายเป็นเครื่องผลาญประโยชน์ของปัญญาเสียเอง (พระพรหมคุณาภรณ์ (ป. อ. ปยุตฺโต), 2556)

ในหลักการศึกษา 3 ประการ หรือไตรสิกขานั้น ท่านก็จัดวางรูปแบบขึ้นโดยมุ่งให้ผลเกิดขึ้นตามหลักปฏิบัติ แห่งอริยมรรค (มรรควิธีแก้ปัญหา หรือมรรคาแห่งความดับทุกข์) คือ เป็นการฝึกฝนอบรมในองค์ ทั้ง 8 แห่ง มรรคนั้น เกิดมีและเจริญงอกงาม ใช้ประโยชน์ได้บริบูรณ์ยิ่งขึ้น แก้ไขปัญหาดับทุกข์ได้ดียิ่งขึ้น ตามลำดับจนถึงที่สุด กล่าวคือ

1. อริศีลสิกขา คือ การศึกษาด้านหรือขั้นที่ฝึกปรือให้เกิดมีสัมมาวาจา สัมมากัมมันตะ และ สัมมาอาชีวะ เจริญงอกงามขึ้น จนบุคคลมีความพร้อมทางความประพฤติ วินัย และความสัมพันธ์ทางสังคมถึง มาตรฐานของอารยชน เป็นพื้นฐานแก่การสร้างเสริมคุณภาพจิตได้ดี

2. อริจิตตสิกขา คือ การศึกษาด้านหรือขั้นตอนที่ฝึกปรือให้เกิดมีสัมมาวายามะ สัมมาสติและ สัมมาสมาธิเจริญงอกงามขึ้น จนบุคคลมีความพร้อมทางคุณธรรม มีคุณภาพจิต สมรรถภาพจิต และสุขภาพจิต พัฒนาถึงมาตรฐานของอารยชน เป็นพื้นฐานแห่งการพัฒนาปัญญาได้ดี

3. อริปัญญาสิกขา คือ การศึกษาด้านหรือขั้นตอนที่ฝึกปรือให้เกิดมีสัมมาทิฐิและสัมมาสังกัปปะ เจริญงอกงามขึ้นจนบุคคลมีความพร้อมทางปัญญาถึงมาตรฐานของอารยชน สามารถดำรงชีวิตอยู่ด้วยปัญญามีจิตใจผ่องใส เบิกบาน ไร้ทุกข์ หลุดพ้นจากความยึดติดถือมั่นต่างๆ เป็นอิสระเสรีด้วยปัญญาอย่างแท้จริง (พระธรรมปิฎก (ป. อ. ปยุตฺโต), 2543)

ดังนั้น จึงกล่าวได้ว่า การศึกษาที่ดี จึงเป็นการศึกษาที่พัฒนาคนแบบระบบองค์รวมที่บูรณาการทั้ง 3 ด้านแห่งชีวิต ในระบบความสัมพันธ์ที่ส่งผลเสริมซึ่งกันและกันนั้น เป็นแกนกลางของการพัฒนาทั้งชีวิตของ บุคคลและอารยธรรมของสังคม โดยมีระบบการศึกษาที่มุ่งพัฒนาทั้ง 3 ด้านของชีวิตคน (พระธรรมปิฎก (ป. อ. ปยุตฺโต), 2542) คือ

1. ด้านพฤติกรรม (ศีล) ส่วนสำคัญที่ควรเน้น คือ
ก. ด้านพฤติกรรมในความสัมพันธ์กับสิ่งแวดล้อมทางกายภาพ หรือโลกแห่งวัตถุ (กายภาวนา) โดยเฉพาะ

- การใช้อินทรีย์ คือ ตา หู จมูก ลิ้น กาย ในการรับรู้ โดยไม่เกิดโทษก่อผลเสียหาย แต่ได้ผลดี ส่งเสริมคุณภาพชีวิต และการฝึกอินทรีย์ให้มีประสิทธิภาพในการใช้งาน ให้ดูเป็น ฟังเป็น เป็นต้น (หลักอินทรีย์ สังวร)

- การเสพบริโภคปัจจัย 4 และใช้ประโยชน์จากวัตถุอุปกรณ์ต่างๆ รวมทั้งเทคโนโลยี ด้วยปัญญาที่รู้ เข้าใจมุ่งคุณค่าที่แท้จริง ให้ได้คุณภาพชีวิต และส่งเสริมการพัฒนาชีวิต ไม่หลงถูกหลอกไปด้วยคุณค่าเทียม ตามค่านิยมฟุ้งเฟ้อโก้เก๋ ที่ทำให้บริโภคมาก แต่เสียคุณภาพชีวิต เรียกว่า กินเป็น บริโภคเป็น ใช้เป็น เริ่มด้วยการกินพอดี (หลักโภชนาการที่ดี ๕ ขยายไปถึงปัจจัยสี่นิสิตศิลป์)

ข. พฤติกรรมในการสัมพันธ์กับสิ่งแวดล้อมทางสังคมและโลกแห่งชีวิต (ศีลภาวนา)

- การอยู่ร่วมสังคม โดยไม่เบียดเบียนก่อความเดือดร้อน หรือเวรภัย แต่รู้จักมีความสัมพันธ์ที่ดีกับเพื่อนมนุษย์อย่างช่วยเหลือเกื้อกูลกัน อย่างน้อยดำรงตนอยู่ในขอบเขตแห่งศีล 5

- รักษาการศึกษาสังคม กฎเกณฑ์ หรือกฎหมาย ระเบียบแบบแผน คือวินัยแม่บทแห่งชุมชน หรือสังคมของตน และวัฒนธรรม รวมทั้งสิ่งที่เรียกว่า จรรยาบรรณต่างๆ

- ทาน คือการให้ การเผื่อแผ่แบ่งปัน ช่วยเหลือปลดเปลื้องความทุกข์ของเพื่อนมนุษย์ ให้ความสุข และส่งเสริมการสร้างสรรค์สิ่งดีงาม

- การประพฤติเกื้อกูลแก่ชีวิตอื่นๆ ทั้งสัตว์ มนุษย์และพืชพรรณ เช่น การร่วมสร้างรักษาเขตอุทยาน นิเวศสถาน การปลูกสวน ปลูกป่า (อารามโรปะ วโนโรปะ) และสร้างแหล่งน้ำ เป็นต้น

ค. พฤติกรรมในด้านอาชีพ คือ การทำมาหาเลี้ยงชีพ (ศีลภาวนาด้านสัมมาอาชีพะ) โดยมีศิลปวิทยา วิชาชีพ ที่ฝึกไว้อย่างดี มีความชำนาญที่ปฏิบัติให้ได้ผล และเป็นสัมมาชีพ ซึ่งมีลักษณะสำคัญ คือ

- ไม่เป็นไปเพื่อความเบียดเบียน ไม่ก่อความเดือดร้อนแก่ผู้อื่น หรือก่อผลเสียหายต่อสังคม -เป็นเครื่องแก้ปัญหาชีวิตหรือสังคม เป็นไปเพื่อสร้างสรรค์ ทำให้เกิดประโยชน์เกื้อกูล

- เอื้อต่อการพัฒนาชีวิตของตน ไม่ทำชีวิตให้ตกต่ำ หรือทำลายคุณค่าของความเป็นมนุษย์ หรือทำให้เสื่อมจากคุณความดี

2. ด้านจิตใจ (สมาธิ) ซึ่งแยกออกได้ดังนี้ (สภาพจิตที่ดีทุกอย่าง มีสมาธิเป็นฐานที่ตั้ง)

ก. คุณภาพจิต ได้แก่ คุณธรรมความดีงามต่างๆ เช่น เมตตา กรุณา กตัญญู กตเวทิตา คารวะ หิริโอตตปปะ ฯลฯ ซึ่งหล่อเลี้ยงจิตใจให้งอกงาม และเป็นพื้นฐานของพฤติกรรมที่ดีงาม

ข. สมรรถภาพจิต ได้แก่ ความสามารถ เข้มแข็ง มั่นคง มีประสิทธิภาพของจิต เช่น ฉันทะ (ความไม่ ใฝ่ ใฝ่ดี ใฝ่ทำ) ความเพียร (วิริยะ) ความขยัน (อุตสาหะ) ความอดทน (ขันติ) ความระลึก นึกทัน ตื่นตัว ควบคุม ตนได้ (สติ) ความตั้งมั่น แน่วแน่ ไส สงบ อยู่ตัวของจิต (สมาธิ) รวมทั้งความไม่ประมาท เป็นต้น ที่ทำให้ก้าวหน้ามั่นคงในพฤติกรรมที่ดีงามและพร้อมที่จะใช้ปัญญา

ค. สุขภาพจิต ได้แก่ สภาพจิตที่ปราศจากความขุ่นมัว เศร้าหมอง เปรี้ยวร้อน เป็นต้น สดชื่น เติบอิ่ม ร่าเริง เบิกบาน ผ่อนคลาย ผ่องใส เป็นสุข ซึ่งส่งผลต่อสุขภาพกาย และทำให้พฤติกรรมที่ดีงามมีความมั่นคง สอดคล้องกลมกลืน

3. ด้านปัญญา (ปัญญา) ซึ่งมีการพัฒนาหลายด้านหลายระดับ เช่น

- ความรู้ความเข้าใจในสิ่งที่สัทธิรับฟัง หรือเล่าเรียน และรับถ่ายทอดศิลปวิทยาการ ตลอดจนข้อมูลข่าวสารต่างๆ อย่างมีประสิทธิภาพ

- การรับรู้ประสบการณ์และเรียนรู้สิ่งต่างๆ อย่างถูกต้องตามเป็นจริง ไม่บิดเบือน หรือเอนเอียงด้วยความชอบชัง หรืออคติทั้งหลาย

- การคิดพิจารณาวินิจฉัยอย่างมีวิจารณญาณ ด้วยการใช้อนุปัญญาบริสุทธิ์ ไม่ถูกกิเลส เช่น ความอยาก ได้ผลประโยชน์ และความเกลียดชัง เป็นต้น ครอบงำปัญญา -การรู้จักมอง รู้จักคิด ที่จะให้เข้าถึงความ

จริง และได้คุณประโยชน์ มีโยนิโสมนสิการ อย่างที่ เรียกว่า มองเป็น คิดเป็น เช่น รู้จักคิดวิเคราะห์ แยกแยะ
สืบสาวเหตุปัจจัย เป็นต้น -การรู้จักคิดจัดการ ดำเนินการ ทำกิจให้สำเร็จ ฉลาดในวิธีการที่จะนำไปสู่จุดหมาย

- ความสามารถแสวงหา เลือกคัดจัดประมวลความรู้ คิดได้ชัดเจน และสามารถนำความรู้ที่มีอยู่มา
เชื่อมโยงสร้างเป็นความรู้ความคิดใหม่ๆ เพื่อใช้แก้ปัญหาและสร้างสรรค์

- ความรู้แจ้งความจริงของโลกและชีวิต หรือรู้เท่าทันธรรมชาติของสิ่งทั้งหลาย ที่ทำให้วางใจถูกต้อง
ต่อทุกสิ่งทุกอย่าง สามารถแก้ปัญหาชีวิต ขจัดความทุกข์ในจิตใจของตนได้ หลุดพ้นจากความยึดติดถือมั่นในสิ่ง
ทั้งหลาย จิตไม่ถูกบีบคั้นครอบงำกระทบกระทั่งด้วยความผันผวนแปรของสิ่งต่างๆ หลุดพ้นเป็นอิสระอยู่
เหนือกระแสโลก สว่างโล่งโปร่งผ่องใส ไร้พรมแดน ซึ่งทำให้ปฏิบัติต่อสิ่งทั้งหลายและดำเนินชีวิตด้วยปัญญา
อย่างแท้จริง

สรุปความว่า หลักไตรสิกขาเป็นหลักธรรมที่ส่งเสริมการจัดการเรียนรู้ ประกอบด้วย 1) ศีล
(Morality) การฝึกฝนอบรมด้านพฤติกรรม ระเบียบวินัย มีความรับผิดชอบในการเรียนรู้และมีพฤติกรรมทาง
กาย วาจาที่สัมพันธ์กับสิ่งแวดล้อมอย่างถูกต้อง 2) สมาธิ (Meditation) การฝึกฝนพัฒนาทางจิตใจ การ
ปลูกฝังคุณธรรม เสริมคุณภาพ สมรรถภาพและสุขภาพของใจ และ 3) ปัญญา (Wisdom) การพัฒนาปัญญา
ให้เกิดความรู้ความเข้าใจสิ่งทั้งหลายตามความเป็นจริง รู้ความเป็นไปตามเหตุปัจจัยสามารถแก้ไขปัญหาได้ตาม
เหตุผล รู้เท่าทันโลกและชีวิต

การจัดการเรียนการสอนของครูในยุคเทคโนโลยีสมัยใหม่ตามหลักพุทธธรรม

การจัดการเรียนการสอนของครูในยุคเทคโนโลยีสมัยใหม่ตามหลักพุทธธรรม สามารถทำได้โดยยึด
ไตรสิกขา กล่าวคือ ศีล สมาธิ และปัญญา เป็นหลักในการจัดกิจกรรมการเรียนการสอนเพื่อให้ผู้เรียนเกิดการ
เรียนรู้อย่างมีประสิทธิภาพและมีความสุข มีคุณธรรมจริยธรรมและค่านิยมที่พึงประสงค์ เห็นคุณค่าของตนเอง
มีวินัยและปฏิบัติตนได้ถูกต้อง การจัดการเรียนรู้ตามหลักพุทธธรรมถือเป็นการพัฒนาผู้เรียนทางด้านร่างกาย
(ศีล) จิตใจ (สมาธิ) สังคม (ศีล) และปัญญา (ปัญญา) เพื่อให้เด็กมีพัฒนาการที่รอบด้านทั้งทางร่างกาย จิตใจ
สังคม และสติปัญญาให้สมกับวัย เพื่อให้เกิดทักษะพื้นฐานในการเรียนรู้อย่างต่อเนื่องตลอดชีวิต ซึ่งครูผู้สอน
สามารถดำเนินการจัดการเรียนการสอนตามหลักไตรสิกขา ได้ดังนี้

1. การนำเข้าสู่บทเรียน (ศีล) ได้แก่ ชี้นำเข้าสู่กระบวนการจัดการเรียนรู้ ควรจัดสถานที่เรียน
สิ่งแวดล้อม และผู้เรียนให้มีระเบียบ เพื่อเกื้อหนุนให้เกิดการเรียนรู้ โดยให้ผู้เรียนทำสมาธิ สวดมนต์ ก่อน
นำเข้าสู่บทเรียน โดยครูเป็นต้นแบบมีจุดมุ่งหมายเพื่อเตรียมความพร้อมของผู้เรียน ส่งเสริมความสนใจและ
กระตุ้นให้ผู้เรียนได้ระลึกถึงความรู้เดิมที่เกี่ยวข้องกับการเรียนรู้เรื่องใหม่ เพื่อเตรียมพร้อมสำหรับการเรียนรู้
เรื่องใหม่ การจัดการเรียนการสอนในขั้นนี้ ประกอบด้วย 1) การสร้างความสนใจให้ผู้เรียน โดยการตั้งคำถาม
ในเรื่องที่น่าสนใจ หรือเสนอภาพเหตุการณ์ที่เกี่ยวข้องกับสิ่งที่จะเรียน 2) บอกจุดประสงค์ของการเรียน เพื่อให้
ผู้เรียนสามารถตั้งจุดมุ่งหมายอย่างชัดเจนในการเรียนรู้ในครั้งนั้นๆ 3) กระตุ้นให้ผู้เรียนระลึกถึงการเรียนรู้ที่มี
มาก่อน เพื่อให้เห็นความสัมพันธ์ของความรู้เก่ากับความรู้ใหม่ จะทำให้การเรียนรู้สิ่งใหม่ประสบความสำเร็จได้
ง่ายขึ้น ซึ่งทำได้โดยการพูดคุย สนทนา การใช้คำถามกระตุ้นให้เกิดการทบทวนประสบการณ์เดิมของผู้เรียน

2. การสอน (สมาธิ) คือขั้นของการสอน ต้องทำให้ผู้เรียนมีสมาธิ ศึกษาเนื้อหาอย่างตั้งใจ โดยจัด
กิจกรรมที่กระตุ้นให้ผู้เรียนคิด ลงมือค้นคว้า ซักถาม วิเคราะห์ ทำกิจกรรมร่วมกัน ฝึกปฏิบัติ โดยเน้นให้
นักเรียนรู้จักรับผิดชอบในงานที่ทำและมีความเสียสละ มีจุดมุ่งหมายเพื่อให้ผู้เรียนนำเอาความรู้ใหม่นำมาใช้
สร้างองค์ความรู้ การจัดการเรียนการสอนในขั้นนี้ประกอบด้วย 1) การนำเสนอความรู้และสื่อการเรียนรู้ โดย

การสาธิต การนำเสนอตัวอย่าง การบอกเล่าโดยตรง การให้ผู้เรียนเป็นผู้ค้นพบ ในการนำเสนอความรู้นั้นอาจใช้วิธีอุปนัยหรือวิธีนิรนัย ถ้าเป็นความรู้ที่เป็นรูปธรรมควรใช้วิธีอุปนัย โดยการแสดงตัวอย่างหลากหลายแล้วสรุปความรู้ด้วยตนเอง แต่ถ้าเป็นเรื่องนามธรรม ควรใช้วิธีนิรนัย และอาจนำเสนอด้วยภาพหรือแผนภูมิ 2) การนำเสนอและชี้แนะแนวทางการเรียนรู้ให้กับผู้เรียน ถ้าเป็นเรื่องใหม่ที่ยังไม่เคยรู้มาก่อนก็จำเป็นต้องบอกโดยตรง ถ้าเป็นเรื่องที่ผู้เรียนสามารถค้นพบได้ ด้วยหลักเหตุผล ผู้สอนก็อาจนำเสนอความรู้โดยวิธีให้ผู้เรียนค้นพบความรู้ นอกจากนี้ผู้สอนควรคำนึงถึงความแตกต่างของผู้เรียน เพราะบางคนต้องการการชี้แนะจากผู้สอนมากและบางคนก็ไม่ต้องการการชี้แนะ 3) การให้ผู้เรียนปฏิบัติและฝึกฝนจากแบบฝึกหัดหรือตัวอย่างเพื่อให้เกิดความเข้าใจอย่างถ่องแท้ 4) การให้ข้อมูลป้อนกลับแก่ผู้เรียน มีจุดมุ่งหมาย 2 ประการ คือ ประการแรก เพื่อสร้างแรงจูงใจแก่ผู้เรียนให้เกิดความมั่นใจในการเรียนรู้และจุดมุ่งหมายประการสุดท้าย เพื่อให้ข้อมูลสารสนเทศเกี่ยวกับผลการปฏิบัติของผู้เรียนว่าถูกต้องหรือไม่ อย่างไร ช่วยให้ผู้เรียนทราบความก้าวหน้าของการปฏิบัติว่าเป็นอย่างไร มีความเหมาะสมหรือไม่ ผลที่เกิดขึ้นเป็นอย่างไร และชี้ให้เห็นแนวทางที่จะปรับปรุงแก้ไข

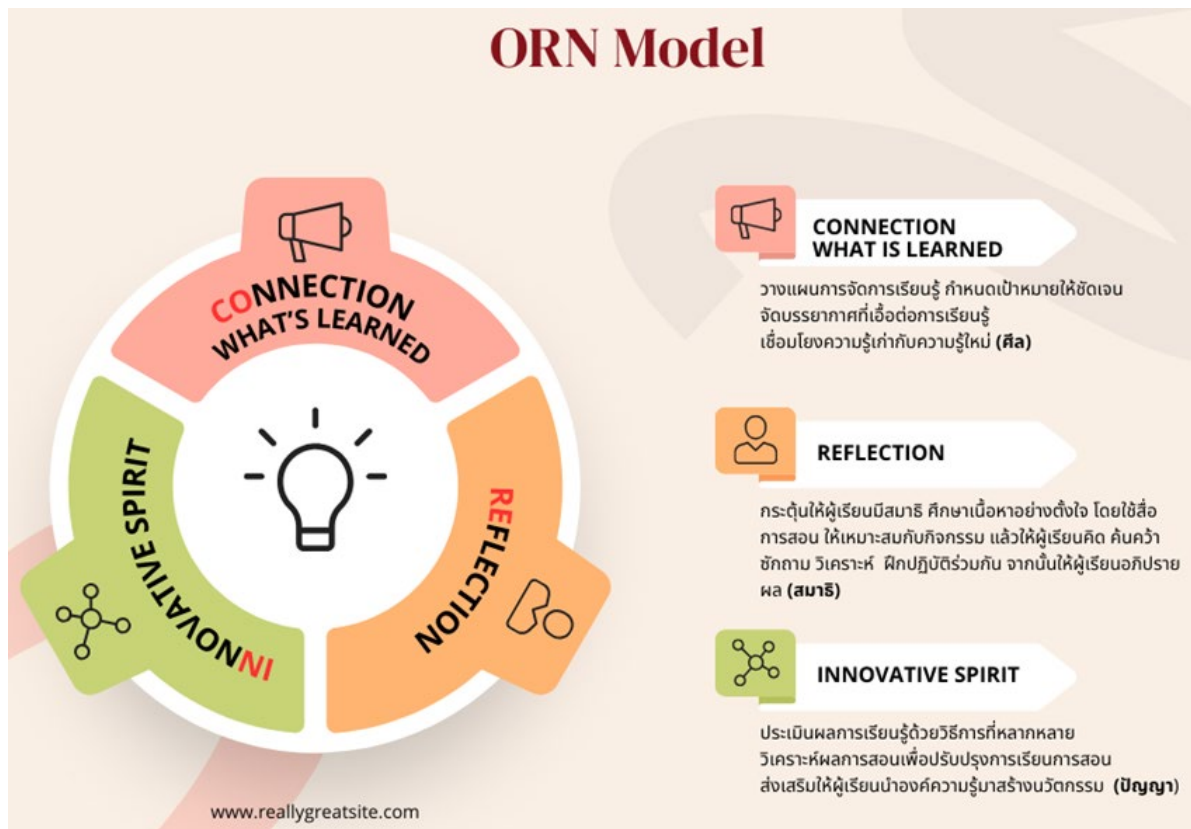
3. การสรุปผล ทบทวนใช้ปัญญาและเหตุผล (ปัญญา) คือขั้นสรุปผลการเรียนรู้ โดยครูกิจกรรมกลุ่ม สรุปสาระที่ได้เรียนรู้ และการนำเสนอผลงาน สรุปประเด็นตามสาระ และสิ่งที่สามารถนำไปประยุกต์ใช้ในชีวิตประจำวันได้ จุดมุ่งหมายในขั้นนี้เพื่อให้ผู้เรียนได้สรุป และทบทวนความรู้ที่ได้รับว่าเพิ่มขึ้นจากเดิมหรือไม่อย่างไร จะนำความรู้ไปประยุกต์ใช้ในสถานการณ์ต่างๆ ได้อย่างไร การจัดการเรียนการสอนในขั้นนี้ประกอบด้วย 1) การสังเคราะห์สิ่งที่ได้เรียนรู้ใหม่ โดยอาศัยทักษะการคิด เช่น การสังเกตเปรียบเทียบ การจัดประเภท การเรียงลำดับ การใช้ตัวเลข การวิเคราะห์ การสร้างแบบแผน แล้วสรุปองค์ความรู้ใส่ในแผนผังกราฟิก เพื่อให้ความเข้าใจง่าย กระชับ ชัดเจน แผนผังที่นิยมใช้กันมีหลายรูปแบบ เช่น แผนผังใยแมงมุม เหมาะสำหรับความคิดแบบโยงความสัมพันธ์ แผนผังความคิด เหมาะสำหรับการสรุปความคิดรวบยอดที่สัมพันธ์เชื่อมโยงกัน หรือแผนผังแสดงการคิดแบบวงจร เหมาะสำหรับการนำเสนอข้อมูลที่เป็นกระบวนการต่อเนื่องเป็นวงจร เป็นต้น 2) การส่งเสริมให้นักเรียนจดจำและถ่ายโอนองค์ความรู้ โดยให้นักเรียนนำความรู้ไปใช้กับสถานการณ์ต่างๆ ที่แตกต่างไปจากแบบฝึกหัดในชีวิตประจำวัน 3) ประเมินผล เพื่อให้ผู้สอนรู้ว่าผู้เรียนเกิดผลการเรียนรู้ตามที่คาดหวังไว้หรือไม่ และใช้เป็นข้อมูลในการจัดการเรียนการสอนเพื่อซ่อมเสริม หรือดำเนินการปรับปรุงแก้ไขต่อไป

บทสรุป

การจัดการเรียนการสอนของครูในยุคเทคโนโลยีสมัยใหม่ตามหลักพุทธธรรมนั้น มีความสำคัญอย่างยิ่งในปัจจุบัน เนื่องจากจะช่วยส่งเสริมให้ผู้เรียนเกิดการเรียนรู้อย่างมีประสิทธิภาพและมีความสุข สามารถนำความรู้และทักษะไปประยุกต์ใช้ในชีวิตจริงได้อย่างเหมาะสม

หลักพุทธธรรมที่นำมาบูรณาการกับการจัดการเรียนรู้ คือ หลักไตรสิกขา (ศีล สมาธิ ปัญญา) เป็นการพัฒนาแบบองค์รวมทั้งด้านร่างกาย สังคม จิตใจ และปัญญา เพื่อพัฒนาเยาวชนให้เติบโตเป็นผู้ใหญ่ที่มีคุณภาพและมีคุณธรรมจริยธรรม เป็นพลเมืองดี ครูผู้สอนต้องมีความรู้ ทักษะ และทันต่อสถานการณ์โลกที่เปลี่ยนแปลงรวดเร็วอย่างไม่หยุดยั้ง มองโลกอย่างทันเหตุการณ์ โดยเฉพาะอย่างยิ่งโลกยุคเทคโนโลยีสมัยใหม่ และรู้จักบูรณาการหลักพุทธธรรมเข้ากับการจัดการเรียนการสอน กล่าวคือ 1) การนำเข้าสู่บทเรียน ส่งเสริมการพัฒนาด้านพฤติกรรมและสังคม (ศีล) 2) การนำเสนอหรือการสอน ส่งเสริมการพัฒนาด้านจิตใจ อารมณ์ (สมาธิ) 3) การสรุปผล ทบทวนใช้ปัญญาและเหตุผล ส่งเสริมการคิดวิเคราะห์ สังเคราะห์ แก้ปัญหาและ

สร้างสรรค์นวัตกรรมได้ตามศักยภาพของตนเอง (ปัญญา) ซึ่งสามารถเขียนเป็น “ORN MODEL” กล่าวคือ O = Connection what is learned หมายถึง การจัดสภาพแวดล้อมให้เกื้อหนุนต่อการเรียนรู้ เชื่อมโยงการความรู้เก่าและความรู้ใหม่ แล้วนำเข้าสู่บทเรียน (ศีล), R = Reflection หมายถึง การกระตุ้นให้ผู้เรียนมีสมาธิ ศึกษาเนื้อหาอย่างตั้งใจ โดยจัดกิจกรรมที่กระตุ้นให้ผู้เรียนคิด ลงมือค้นคว้า ซักถาม วิเคราะห์ ทำกิจกรรมร่วมกัน ฝึกปฏิบัติ มีจุดมุ่งหมายเพื่อให้ผู้เรียนนำเอาความรู้ใหม่นำมาใช้สร้างองค์ความรู้ (สมาธิ), N = Inovative spirit หมายถึง การสรุปผลการเรียนรู้ สารที่ได้เรียนรู้ นำเอาสิ่งที่ได้เรียนรู้ไปใช้ในชีวิตประจำวัน ส่งเสริมให้มีการสร้างนวัตกรรม ประเมินผลการเรียนรู้ด้วยวิธีการที่หลากหลายพร้อมทั้งวิเคราะห์ผลการเรียนรู้ เพื่อนำมาปรับปรุงการเรียนการสอนต่อไป (ปัญญา) สามารถเขียนเป็นภาพองค์ความรู้ ดังในภาพที่ 1

ภาพที่ 1 ORN Model : การจัดการเรียนการสอนของครูในยุคเทคโนโลยีสมัยใหม่ตามหลักพุทธธรรม

เอกสารอ้างอิง

- กระทรวงศึกษาธิการ. (2551). **หลักสูตรแกนกลางการศึกษาขั้นพื้นฐานพุทธศักราช 2551**. กรุงเทพมหานคร: ชุมชนสหกรณ์การเกษตรแห่งประเทศไทย.
- กัลยา วาณิชกฤษ. (2559). **การจัดการเรียนรู้ที่เน้นผู้เรียนเป็นสำคัญ**. กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์แห่งจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- กุลิสรา จิตรชญาวนิช. (2562). **การจัดการเรียนรู้**. กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- คุณากร วรวรรณชนะชัย. (2556). **การจัดการเรียนการสอนที่เน้นผู้เรียนเป็นสำคัญ**. กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์.
- พระธรรมปิฎก (ป. อ. ปยุตฺโต). (2542). **การศึกษาเพื่ออารยธรรมที่ยั่งยืน**. พิมพ์ครั้งที่ 4. กรุงเทพมหานคร: สหธรรมิก.
- พระธรรมปิฎก (ป. อ. ปยุตฺโต). (2543). **ความคิด: แหล่งสำคัญของการศึกษา**. พิมพ์ครั้งที่ 2. กรุงเทพมหานคร: สหธรรมิก.
- พระพรหมคุณาภรณ์ (ป. อ. ปยุตฺโต). (2556). **ปรัชญาการศึกษาของไทย ภาคพุทธธรรม: แก่นนำการศึกษา (ภาคต้นของหนังสือ ปรัชญาการศึกษาของไทย)**. กรุงเทพมหานคร: ผลิตัฒม์.
- มหาวิทยาลัยราชภัฏวไลยอลงกรณ์ ในพระบรมราชูปถัมภ์. (2557). **คู่มือการจัดระบบการเรียนการสอนที่ยึดผู้เรียนเป็นสำคัญ**. พิมพ์ครั้งที่ 2. กรุงเทพมหานคร: มหาวิทยาลัยราชภัฏวไลยอลงกรณ์ ในพระบรมราชูปถัมภ์.
- วิชัย ประสิทธิ์วุฒิเวช. (2542). **การพัฒนาหลักสูตรสานต่อที่ท้องถิ่น**. กรุงเทพมหานคร: เลิฟแอนด์ลิฟ เพรส.
- ศรีมงคล เจริญรัตน์. (2547). **ครูกับการจัดการเรียนการสอน**. แหล่งที่มา <https://www.kroobannok.com/2186/> สืบค้นเมื่อ 31 ธ.ค. 2566.
- สำนักงานคณะกรรมการการปฏิรูปการเรียนรู้. (2543). **ปฏิรูปการเรียนรู้ผู้เรียนสำคัญที่สุด**. กรุงเทพมหานคร: สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติ.
- สำนักงานเลขาธิการสภาการศึกษา กระทรวงศึกษาธิการ. (2564). **รายงานการศึกษาไทย พ.ศ. 2562-2564 (Education in Thailand 2019-2021)**. กรุงเทพมหานคร: สำนักงานเลขาธิการสภาการศึกษา กระทรวงศึกษาธิการ.
- สุภัทรา วีระประเสริฐ. (2557). **การวัดและประเมินผลการเรียนรู้**. กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์แห่งจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- Hough, J.B. & Duncan, K. (1970). **Teaching description and analysis**. Addison-Westlu.